

RESTAURATIE
OPLEIDINGSPROJECTEN
Leren met je handen

Jaarverslag 2010

Restauratie Opleidingsprojecten
in de provincies Zeeland en Zuid-Holland

februari 2011
Joop von Oven
Jan van Zon

Inhoud

1. Inleiding	2
2. Restauratie Opleidingsprojecten Zuid West	2
2.1. Stichting ROP Zuid West	2
2.2. Stuurgroep ROP Zuid West	2
2.3. Landelijk coördinatorenoverleg	4
2.4. Landelijk docentenoverleg	4
3. Zeeland	5
3.1. Scholingscommissie	5
3.2. Publiciteit en voorlichting	5
3.3. Acquisitie en uitvoering van projecten	5
3.4. ROC Zeeland te Vlissingen	9
3.5. Samenvatting Zeeland	10
4. Zuid-Holland	11
4.1. Scholingscommissie	11
4.2. Publiciteit en voorlichting	11
4.3. Acquisitie en uitvoering van projecten	12
4.4. Bouwopleiding Rijnland en ROC Leiden	15
4.5. Samenvatting Zuid-Holland	17

Bijlagen

- A. Overzicht bedrijven 2010
- B. Overzicht leerlingen 2010

1. Inleiding

Het jaar 2010 is het vijfde jaar waarin het ROP Zuid West werkt aan het uitvoeren van de doelstelling: de instandhouding van het restauratievakmanschap, het behoud van restauratiekennis en het vergroten van het aantal restauratievaklieden. Na de eerste jaren van opbouw van het netwerk en het genereren van bekendheid, is er in beide provincies een draagvlak voor de restauratieopleiding ontstaan. Dit jaarverslag geeft een overzicht van de werkzaamheden die dit jaar zijn verricht en geeft inzicht in de resultaten daarvan.

2. Restauratie Opleidingsprojecten Zuid West

2.1. Stichting ROP Zuid West

De samenstelling van het bestuur van de Stichting ROP Zuid West is in de loop van 2010 niet gewijzigd en als volgt samengesteld.

- de heer J.A.H. Lonink, voorzitter. De heer Lonink is burgemeester van Terneuzen;
- de heer W.J.M. Vis, penningmeester;
- vacature secretaris.

De heer Lonink is tevens voorzitter van de Stuurgroep ROP Zuid West. De heer Vis woont eveneens de vergaderingen van deze Stuurgroep bij. De Stichting heeft twee coördinatoren ter beschikking. De heer J. van Zon als coördinator voor Zeeland en de heer J.A. von Oven voor Zuid-Holland. Beide coördinatoren hebben tot eind 2010 20 uur per week ter beschikking voor hun werkzaamheden.

2.2. Stuurgroep ROP Zuid West

De belangrijkste taak van de stuurgroep is het aangeven van het regionale kader voor ROP ZW binnen het landelijke verband. Daarnaast ondersteunt de stuurgroep de coördinatoren en fungeert als klankbord. Tot oktober 2010 was de stuurgroep als volgt samengesteld:

- de heer J.A.H. Lonink, voorzitter ROP ZW en voorzitter stuurgroep;
- de heer W. Vis, penningmeester ROP ZW;
- de heer W. Bos, coördinator ROP NL;
- mevrouw T. van Ditmars, Vereniging Zuid-Hollandse Gemeenten;
- de heer O.B. Helleman, Stichting Erfgoedhuis Zuid-Holland;
- de heer P. Koppelaar, Fundeon;
- de heer D.H.P. Koren, Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland;
- de heer G. Ottevanger, Provincie Zuid-Holland;
- mevrouw B.I. Sens, Provincie Zeeland;
- mevrouw M. Sollie, Bouwend Nederland Afdeling Zeeland.

De stuurgroep heeft in 2010 vier keer vergaderd en wel op 4 februari, 3 april, 12 juni en 17 september. De vergaderingen vonden afwisselend plaats in Middelburg en Delft. Tijdens de vergaderingen hebben de coördinatoren zicht gegeven op de voortgang en stand van zaken en zijn eventuele knelpunten besproken met de stuurgroep. Zo is er aandacht besteed aan de relaties met de Samenwerkingsverbanden en de ROC's en aan de wijze waarop aannemers en leerlingen beter geïnformeerd kunnen worden over het bestaan van de restauratieopleiding en het ROP. De landelijk coördinator geeft in de vergaderingen zicht onder meer op landelijke PR-activiteiten en financiële zaken. Vanuit de diverse geledingen in de stuurgroep worden zaken gemeld en afgestemd.

Per oktober 2010 is de stuurgroep ROP Zuid West om praktische redenen opgesplitst in twee afzonderlijke stuurgroepen voor Zeeland en Zuid-Holland.

De stuurgroep voor ROP ZW Zeeland is eind 2010 als volgt samengesteld:

- de heer J.A.H. Lonink, voorzitter ROP ZW en voorzitter stuurgroep Zeeland;
- de heer W. Bos, coördinator ROP NL;
- de heer E.J. Brans, Architectenbureau Rothuizen Van Doorn en 't Hooft;
- de heer S. Guillet, Aannemingsbedrijf Leenhouts;
- de heer D.H.P. Koren, Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland;
- de heer W. Schinkel, ROC Zeeland;
- mevrouw B.I. Sens, provincie Zeeland;
- mevrouw M. Sollie, Bouwend Nederland Afdeling Zeeland;
- de heer J. van Zon, coördinator ROP ZW Zeeland.

De eerste bijeenkomst van de stuurgroep Zeeland vond plaats op 15 december in Middelburg.

De stuurgroep voor ROP ZW Zuid-Holland is eind 2010 als volgt samengesteld:

- de heer W. Vis, penningmeester ROP ZW;
- de heer D. Visse, beoogd secretaris ROP ZW;
- de heer W. Bos, coördinator ROP NL;
- de heer K. Burgy, Bouwbedrijf Burgy;
- mevrouw T. van Ditmars, Vereniging Zuid-Hollandse Gemeenten;
- de heer O.B. Helleman, Stichting Erfgoedhuis Zuid-Holland;
- de heer G. Ottevanger, Provincie Zuid-Holland;
- de heer J.A. von Oven, coördinator ROP ZW Zuid-Holland;
- de heer W. Pot, Fundeon.

De eerste bijeenkomst van de stuurgroep Zuid-Holland vond plaats op 28 oktober in Delft.

2.3. Landelijk coördinatorenoverleg

Beide coördinatoren nemen deel aan het landelijk coördinatorenoverleg dat in 2010 vijf keer heeft plaatsgevonden. Dit overleg wordt aangestuurd door de landelijk coördinator. Doel van dit coördinatorenoverleg is:

- het uitwisselen van kennis en ervaring;
- het bespreken van vragen die bij de implementatie van het ROP in de regio opkomen;
- het oplossen van mogelijk knelpunten;
- het bewaken en indien nodig bijstellen van de landelijke planning (meerjaren activiteitenplan en de jaarlijkse actieplannen);
- het bespreken en beoordelen van de kwartaalrapportages van de ROP 's (zowel inhoudelijk als financieel);
- het bewaken van de uniformiteit van de ROP 's.

De bijeenkomsten in 2010 vonden plaats op 28 januari, 15 april, 8 juli, 1 oktober en 25 november, veelal bij het Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht te Bunnik.

2.4. Landelijk docentenoverleg

Regelmatig wordt door de coördinatoren van het ROP overleg gepleegd met voor de restauratieopleiding verantwoordelijke docenten en afdelingsmanagers van de betrokken ROC's. Onderwerpen van gesprek zijn instroombevordering, de organisatie van de Beroeps Praktijk Vorming (BPV), contacten met de leerbedrijven, gastlessen en excursies etc. Eind 2010 is besloten om in maart 2011 weer een landelijke studiedag te organiseren voor ROP en ROC medewerkers. Gedurende deze dag is er gelegenheid om naast het dagthema gezamenlijk van gedachten te wisselen over voor de restauratieopleiding belangrijke zaken.

Hof Kromwege te Oost Souburg.

3. Zeeland

3.1. Scholingscommissie

In overleg met de leden van de scholingscommissie is besloten om de heren S. Guillet, directeur van Aannemingsbedrijf Leenhouts, en W. Schinkel, docent restauratie ROC Zeeland, zitting te laten nemen in de stuurgroep ROP ZW Zeeland. Er worden geen vergaderingen meer gehouden door de scholingscommissie ROP ZW Zeeland. Wel is er sprake van regelmatige contacten tussen de leden van de scholingscommissie. De leden krijgen tevens de verslagen van de werkbesprekingen op de projecten toegestuurd. Zo blijven zij breed geïnformeerd over het verloop van de activiteiten.

3.2. Publiciteit en voorlichting

In Zeeland werden gedurende 2010 verschillende activiteiten ondernomen om de bekendheid van het ROP ZW te vergroten en de opleiding onder de aandacht van leerlingen te brengen. Hieronder volgt een overzicht.

- 22 en 23 januari: open dagen ROC Zeeland te Vlissingen;
- 5 en 6 februari: open dagen ROC Westerschelde in Terneuzen;
- 8 april: klassikale voorlichting op ROC Westerschelde in Terneuzen;
- 4 juni: onderwijsdag voor de Bouw op project woningrestauratie in Biggekerke;
- 5 juni: open dag Bouw op project voormalige timmerfabriek "De Schelde" in Vlissingen;
- elk kwartaal verschijnt een uitgave van het blad "Zeeuws Erfgoed" waarin een artikel is opgenomen over het ROP ZW Zeeland.

3.3. Acquisitie en uitvoering van projecten

Het verwerven van voldoende geschikte praktijkopleidingsplaatsen is van essentieel belang voor de opleiding van de leerlingen. Er moet een continue stroom van opleidingsprojecten ontstaan zodat het ROP de leerlingen tijdens de opleiding twaalf maanden werk op een restauratieproject kan bieden.

Om voldoende projecten te genereren zijn contacten gelegd met:

- restauratie aannemers;
- restauratie architecten;
- opdrachtgevers;
- de gemeenten in de provincie Zeeland.

Deze contacten hebben ook in 2010 nieuwe ROP restauratieprojecten opgeleverd die als leerling bouwplaats zijn aangemerkt door Fundeon.

Hieronder volgt een overzicht van de ROP ZW projecten die in 2010 in Zeeland in uitvoering waren:

- **NH kerk te Groede**
De restauratie van de NH kerk is uitgevoerd door Leenhouts Aannemingsbedrijf uit Oostburg. De start van deze restauratie was eind februari 2009. Op dit project was gemiddeld één leerling restauratie timmeren werkzaam en twee leerlingen allround metselen. Het project is in februari 2010 opgeleverd.
- **Molen te Hoek**
Op 16 februari 2009 werd een begin gemaakt met de restauratie van de korenmolen in Hoek. Het werk wordt uitgevoerd door Leenhouts Aannemingsbedrijf uit Oostburg. Door stagnatie in de levering van de benodigde materialen kon er niet altijd aan het project worden gewerkt. Omdat de molenromp nog geïnjecteerd moet worden, zullen de laatste werkzaamheden in 2011 worden afgerond. Op dit project werden de werkzaamheden uitgevoerd door één leerling metselen niveau 2 en één leerling allround metselen.
- **Belfort te Sluis**
Het Aannemersbedrijf Huurman uit Delft heeft in december een begin gemaakt met het restauratiewerk van het Belfort in Sluis. Het is het enige belfort van Nederland. De werkzaamheden bestonden uit het plaatsen van de steigers en uithakken van de beschadigde stenen in de gevels. Begin 2011 kan een leerling timmeren starten op dit project ter oriëntatie op de opleiding restauratie timmeren.
- **Molen te Scherpenisse**
De bouwkundige werkzaamheden aan de molen worden uitgevoerd door Bouwbedrijf Nonnekes te Goes. Gestart is op 16 september 2009 met het stabiliseren van de molen. Op dit project heeft één leerling timmeren niveau 3 zich kunnen oriënteren op de restauratieopleiding. De werkzaamheden zijn in juni 2010 opgeleverd.
- **Stadsmuseum te Zierikzee**
De restauratie van het Stadsmuseum is gestart in mei 2009. De werkzaamheden zullen naar verwachting zeker twee jaar in beslag nemen. De werkzaamheden worden uitgevoerd door Aannemersbedrijf Huurman uit Delft. Er worden twee leerlingen restauratie timmeren opgeleid en één leerling allround metselen. Door meerderwerk zal de oplevering in de tweede helft van 2011 plaatsvinden.
- **Verlaetbrug te IJzendijke**
De restauratie van deze historische brug is door Leenhouts Aannemingsbedrijf uit Oostburg gerealiseerd. In oktober 2009 werd gestart met de werkzaamheden. De uitvoering ondervond vertraging door de weersomstandigheden, waardoor de oplevering heeft plaatsgevonden eind februari 2010. Op dit project werkte continue één leerling allround metselen.
- **Landbouwschuur te Kamperland**
Op 7 september 2009 werd gestart met de restauratie van de landbouwschuur. Het werk werd uitgevoerd door Bouwbedrijf Meliskerke uit Meliskerke. Er heeft tijdens de restauratie één leerling timmeren gewerkt die van niveau 2 naar niveau 3 is gegaan. De opening van de gerestaureerde landbouwschuur was op 7 mei 2010 door de burgemeester van Kamperland.

- **Hof Craenensteijn te Oostkapelle**

Op 23 november 2009 is gestart met de restauratie van één van de oudste hofstede's van Walcheren door Bouwbedrijf Kambier uit Koudekerke. De restauratiewerkzaamheden werden mede uitgevoerd door één leerling restauratie timmeren. Eind juni 2010 was het zover dat de restauratie van de hofstede opgeleverd kon worden.

- **NH kerk te Oost Souburg**

Medio november 2009 zijn de voorbereidingen gestart voor de restauratie van de NH kerk in Oost Souburg. Deze werkzaamheden werden uitgevoerd door Bouwbedrijf Van de Linde uit Goes. Omdat het hoofdzakelijk metselwerk betrof was er één metselaar op niveau 2 werkzaam en één leerling allround metselen. Eind oktober 2010 zijn de werkzaamheden opgeleverd.

- **NH kerk te Nisse**

De restauratie van de NH kerk te Nisse is gestart op 4 januari 2010 en zal naar verwachting begin 2011 worden opgeleverd. Deze restauratie wordt uitgevoerd door Leenhouts Aannemingsbedrijf uit Oostburg. Op dit project waren gemiddeld drie metselleerling werkzaam, variërend van niveau 2 en niveau 3 om de 40.000 stenen in te boeten. Het restauratietimmerwerk werd mede uitgevoerd door twee leerlingen restauratie timmeren en één leerling timmeren op niveau 2.

- **Schaapskooi en Landbouwschuur te Arnhemuiden**

De restauratie van de schaapskooi en landbouwschuur is gestart op 15 februari 2010 en heeft ongeveer een half jaar geduurd. De restauratie werd uitgevoerd door Aannemersbedrijf Mesu uit Middelburg. Op dit project werkte één leerling restauratie timmeren die hier de opleiding afgerond heeft. Het project is begin augustus opgeleverd.

- **Molen De Jager te Oud-Vossemeer**

Aannemersbedrijf Cauwenborgh uit Bergen op Zoom is op 19 juli 2010 gestart met de restauratie van molen De Jager. Het bouwkundige restauratiegedeelte werd eind november opgeleverd. Op dit project werkte één leerling restauratie timmeren en één leerling metselen op niveau 2 en één leerling allround metselen.

- **Voormalige Brouwerij Van Waes te Westdorpe**

Bouwbedrijf Van Kerckhoven uit Kloosterzande is op 16 augustus 2010 gestart met de restauratie van de voormalige brouwerij. Na restauratie wordt het complex geschikt gemaakt voor bewoning. De werkzaamheden zullen ongeveer één jaar duren. Op dit project werken twee leerlingen allround metselen.

- **Hof Kromwege te Oost-Souburg**

Om deze historische boerenwoning te behouden is op 30 augustus 2010 door Bouwbedrijf Kambier uit Koudekerke gestart met de casco-restauratie van dit bijzondere project. Na restauratie wordt het tijdelijk ingericht als informatiecentrum voor de renovatie van de wijk waarin het ligt. De casco-restauratie is op 16 november opgeleverd. De restauratie werd mede uitgevoerd door één leerling allround metselen en één leerling restauratie timmeren.

- **Fort Ellewoutsdijk te Ellewoutsdijk**

Als iets tot de verbeelding spreekt dan zijn het wel deze verdedigingswerken. Fort Ellewoutsdijk was dringend aan restauratie toe. Op 31 augustus 2010 is door Aannemersbedrijf Deurloo uit Tholen een begin gemaakt met de restauratie. De planning is dat begin februari 2011 het fort weer opengesteld kan worden voor het publiek. Op dit project werkte één leerling timmeren op niveau 2 en één leerling allround metselen.

- **Oostpoort te Sluis**

Als onderdeel van de verdedigingswerken in Sluis was de Oostpoort dringend aan restauratie toe. Aannemersbedrijf Cauwenborgh uit Bergen op Zoom is op 31 augustus 2010 gestart met het droogleggen van de gracht en het opstellen van een schadeherstelplan voor de restauratie van de gemetselde Oostpoort. Deze restauratie zal naar verwachting een half jaar in beslag nemen. Op het project werkt één leerling metselen op niveau 2. Als hij de opleiding heeft afgerond, zal hij doorgaan met de opleiding allround metselen.

- **Molen De Korenbloem te Kortgene**

Deze door de Stichting Molen De Korenbloem aangekochte molen wordt gerestaureerd en weer maalvaardig gemaakt. De start van de restauratie was op 10 november 2010 en wordt uitgevoerd door Bouwbedrijf Nonnekes uit Goes. Naar verwachting zal de restauratie driekwart jaar duren.

3.4. ROC Zeeland te Vlissingen

Het ROC Zeeland te Vlissingen verzorgt de theoretische component van de restauratieopleiding. De leerlingen gaan afhankelijk van hun leeftijd één dag of twee avonden per week naar het ROC. Vier of vijf dagen per week wordt er gewerkt op de projecten. Het ROC is verantwoordelijk voor de vorderingen van de leerlingen. Dit gaat in overleg met Bouwopleiding Zeeland. Bouwopleiding Zeeland zorgt dat de leerlingen op projecten werkzaam zijn waar ze de benodigde ervaring kunnen opdoen in de restauratiepraktijk. Zodra in een onderdeel voldoende ervaring is opgebouwd kan een praktijktentamen worden afgelegd.

Excursies en gastlessen

Ook in 2010 zijn weer enkele excursies en gastlessen voor de leerlingen verzorgd:

- 30 juni is een excursie gehouden naar de restauratie van de NH kerk te Nisse. Hier werd tevens een gastles gegeven door leidekkerbedrijf Jobse uit Middelburg met als thema leidekken en hemelwaterafvoeren;
- 20 mei is een excursie gehouden naar de restauratie van de HH. Laurentius- en Elisabethkathedraal te Rotterdam en een monumententour door Leiden. In Rotterdam werd door de stadshistoricus een gastles gegeven over het monumentenbestand, de wederopbouw en de belangrijke naoorlogse architectuur. De wederopbouw heeft veel jonge monumenten opgeleverd.

Diploma-uitreiking

Op 13 juli werd de diploma-uitreiking voor de restauratieopleiding gehouden op de locatie van Bouwopleiding Zeeland te Goes. De gediplomeerden werden welkom geheten door de heer J.A.H. Lonink, voorzitter van ROP Zuid West (zie afbeelding hieronder). Na een toespraak door de gedeputeerde voor cultuur van de provincie Zeeland, de heer H. van Waveren, werden aan de aanwezige leerlingen de diploma's uitgereikt. In totaal zijn er 5 leerlingen restauratie timmeren gediplomeerd en 5 leerlingen allround metselen met als uitstroomprofiel restauratie.

3.5. Samenvatting Zeeland

In 2010 heeft het ROP ZW in Zeeland steeds meer vaste voet aan de grond gekregen. Het aantal projecten blijft stabiel, de contacten met de aannemers en opdrachtgevers zijn goed. De bereidheid om restauraties als opleidingsproject uit te voeren is in 2010 groter geworden. Vaak wordt al in de bestekvoorwaarden opgenomen dat de restauratie als ROP project moet worden uitgevoerd.

Het aantal leerlingen dat op het ROC Zeeland in Vlissingen de niveau 3 restauratieopleiding volgt en leerlingen die zich hierop oriënteren, biedt een goed perspectief voor de komende jaren.

Per eind 2010 zijn er vier leerlingen in opleiding voor restauratie timmeren, drie leerlingen zijn gereed met deze opleiding en vier leerlingen timmeren oriënteren zich in de praktijk op doorstroom naar de restauratieopleiding.

Per eind 2010 volgen tien leerlingen de allround opleiding metselen met uitstroomprofiel restauratie. De samenwerking met de diverse partijen zoals ROC Zeeland, de Samenwerkingsverbanden en Fundeon verloopt goed. Er tekent zich een werkwijze af waarbij tussen de verschillende betrokkenen naast een goede onderlinge samenwerking ook een logische taakverdeling tot stand is gekomen.

Mogelijke ROP projecten in Zeeland:

- Streekmuseum in Axel;
- Mottekasteel in Domburg;
- Hof Weltevreden in Kloetinge;
- RK kerk in Kloosterzande;
- NH kerk in Kloosterzande;
- Heilige Bonifaciuskerk in Kwadendamme;
- Kademuren in Middelburg;
- Kruisdijkschans in Sluis;
- Catherinakerk in Zoutelande;
- Fort Rammenkes;
- Kade muren Sluis.

Aangezien bij gemeenten bekend is wie een omgevingsvergunning heeft aangevraagd, worden regelmatig gesprekken gevoerd met gemeentelijke ambtenaren om nieuwe ROP projecten te genereren. Dit kunnen – naast de overheid – particuliere opdrachtgevers, stichtingen, verenigingen of kerkelijke gemeentes zijn.

4. Zuid-Holland

4.1 Scholingscommissie

In de scholingscommissie hebben zitting:

- de heer J. von Oven, coördinator ROP ZW Zuid-Holland;
- de heer W. Pot, adviseur Fundeon;
- de heer M. Elings, opleidingscoördinator Bouwopleiding Rijnland;
- de heer J. Hoek, restauratiedocent ROC Leiden;
- de heer K. Burgy, restauratieaannemer Bouwbedrijf Burgy;

De scholingscommissie is in deze samenstelling in functie sinds juli 2009, toen de restauratieopleiding in Zuid-Holland door het ROP ZW verplaatst is van Rotterdam naar Leiden (zie 4.4). Tot oktober 2010 zijn de inspanningen van de scholingscommissie vooral gericht geweest op het creëren van een stabiele instroom naar de restauratieopleiding binnen de Leidse regio. De samenstelling van de scholingscommissie is om die reden tot eind 2010 ongewijzigd gebleven.

Nu de groei van de instroom in Leiden bevredigend verloopt, zullen de inspanningen zich mede verplaatsen naar andere regio's binnen Zuid-Holland met het accent op de regio Dordrecht. Het formele overleg over de verdere ontwikkeling van het ROP ZW in Zuid-Holland zal met ingang van 2011 meer plaats gaan vinden binnen de recent benoemde stuurgroep ROP ZW Zuid-Holland (zie 2.2). De scholingscommissie zal dan in navolging van Zeeland bestaan uit een meer informeel netwerk van adviseurs uit onderwijs, bedrijfsleven en overheid. Deze zullen op de hoogte gehouden worden van de ontwikkelingen binnen het ROP ZW Zuid-Holland en gericht kennis en expertise inbrengen.

4.2 Publiciteit en voorlichting

De belangrijkste activiteiten die in 2010 op het gebied van publiciteit en voorlichting zijn ondernomen, worden hier toegelicht:

- in januari zijn VMBO-scholen in de regio bezocht tijdens de open dagen;
- 5 en 6 februari: open dagen Bouwopleiding Rijnland en ROC Leiden;
- 23 april: in het kader van de week van het ambacht is in samenwerking met BouwVak Opleiding in Dordrecht voorlichting gegeven aan groepen VMBO-leerlingen en werkzoekenden;
- 12 mei: Bouwopleiding Rijnland en ROC Leiden over de opleiding restauratie metselen;
- 5 juni: op de dag van de Bouw, een aantal opengestelde restauratieprojecten in de regio Rijnland bezocht;
- in september is de eerste nieuwsbrief ROP Zuid West uitgebracht en aan alle relaties binnen de provincies Zeeland en Zuid-Holland verzonden. Het ligt in de bedoeling om in het vervolg jaarlijks een drietal nieuwsbrieven uit te brengen.

Tot augustus 2010 heeft ook bij publiciteit en voorlichting het accent gelegen op de regio Rijnland. Het doel was om hier zoveel mogelijk leerlingen, ondernemers en opdrachtgevers te betrekken bij de opbouw van de opleiding in Leiden. Op basis van de resultaten in de regio Leiden is per september een start gemaakt met de uitbouw van de activiteiten naar de gehele provincie Zuid-Holland.

4.3 Acquisitie en uitvoering van projecten

De contacten die de afgelopen jaren zijn opgebouwd hebben we kunnen continueren en verbreden. De verschillende doelgroepen waarop we ons richten zijn gelijk gebleven: aannemers, opdrachtgevers, gemeentes en instellingen. In 2010 is het aantal betrokken restauratiebedrijven fors toegenomen van vier naar dertien. Dit varieert van gespecialiseerde bedrijven die alleen restauratiewerk uitvoeren tot gemengde ambachtelijke bedrijven die zich op zowel nieuwbouw als restauratiewerk richten. Deze ontwikkeling maakte het mogelijk om een groeiend aantal restauratieleerlingen op geschikte opleidingsprojecten te plaatsen. Regel is dat de leerlingen gedurende hun tweejarige opleiding minimaal twaalf maanden werkzaam zijn in de restauratie. Vanaf september 2010 zijn de inspanningen opgevoerd om ook elders binnen de provincie Zuid-Holland meer bedrijven te interesseren voor de activiteiten van het ROP ZW. De crisisproblematiek in de bouw werkt hierbij enigszins tegen, maar de verwachting is dat deze aanpak in 2011 tot resultaten zal gaan leiden.

Hieronder volgt een overzicht van de ROP projecten die in 2010 in Zuid-Holland in uitvoering waren:

- **Kasteel Keukenhof te Lisse**
Commandeur A.M. Block van het VOC liet het kasteel in 1640 op zijn enorme landgoed bouwen. In de periode juli 2010 tot medio 2011 wordt de laatste fase uitgevoerd van een ingrijpende restauratie van het kasteel, de nabijgelegen historische gebouwen en het omliggende park. De vaste aannemer van het kasteel, Du Prie uit Leiden, voert het bouwkundige restauratiewerk aan de kasteeltorens en gevels uit. Op het project zijn twee leerlingen restauratie timmeren ingezet.
- **Sterrewacht te Leiden**
De Sterrewacht in Leiden is opgericht in 1633 en daarmee het oudste universiteitsobservatorium ter wereld. Sinds 1861 is de Sterrewacht gehuisvest op de huidige locatie. Gefaseerd worden de uit die tijd stammende gebouwen, inclusief de koepels, hersteld. De restauratie, uitgevoerd door Schakel en Schrale uit Amsterdam, is medio 2009 van start gegaan en zal een aantal jaren in beslag nemen. Twee leerlingen restauratie timmeren zijn op het project ingezet.
- **Raamsteeg te Leiden**
In opdracht van de Rijksgebouwendienst heeft Bouwbedrijf Burgy uit Leiden de restauratie van dit rond 1910 gebouwde voormalig museum uitgevoerd. Na de restauratie doet het complex dienst als depot voor een drietal Leidse musea. Sinds 2007 hebben meerdere niveau 2 en niveau 3 timmerleerlingen gewerkt aan de algehele restauratie van gevels, natuurstenen ornamenten, glas in loodramen en monumentale trappenhuizen. Het project is in maart 2010 opgeleverd.
- **Rijksmuseum van Oudheden te Leiden**
Het Rijksmuseum van Oudheden is een van de oudste musea in Nederland en gevestigd aan het Rapenburg, de beroemdste gracht van Leiden. De panden dateren uit de 16de eeuw en herbergen het museum sinds omstreeks 1825. Burgy Bouwbedrijf, de vaste aannemer van het museum, voert hier een uitgebreide gevelrestauratie uit. Het werk is begin 2010 gestart en zal tot medio 2011 duren. In een wisselende bezetting werken enkele restauratieleerlingen mee aan het project.

- **Winkelpand Botermarkt te Leiden**

In het historisch hart van Leiden aan de Botermarkt 10 heeft Bakels en Ouwerkerk Bouw uit Leidschendam een 17de-eeuws grachtenpand gerestaureerd. Het betrof een complete casco en interieur restauratie met aanpassingen ten behoeve van het hergebruik van het monument als winkel en appartementen. Het project is uitgevoerd in de periode van januari tot september 2010. Op het project hebben drie timmerleerlingen meegewerkt, waarvan een reeds gestart is met de restauratieopleiding en twee die zich hierop oriënteren.

- **De Burcht te Leiden**

De Burcht is een uniek monument, van oorsprong uit de late middeleeuwen, dat midden in het centrum van Leiden ligt. De burcht is gebouwd op een kunstmatig opgeworpen terp. Om verval tegen te gaan is een uitgebreide restauratie uitgevoerd door Hijmans Restauratie uit Rosmalen. De werkzaamheden betroffen het herstel van de toegangspoort, ommuring van tufsteen en kloostermoppen, kozijnen en metalen onderdelen. Het werk is in maart 2010 van start gegaan en in november opgeleverd.

- **Zeepfabriek *Bousquet* en pakhuizen te Delft**

Eind 2007 startte Huurman Delft de restauratie van de voormalige Zeepfabriek en pakhuizen (1693-2003). De uit de 17de eeuw daterende panden verkeerden in zeer slechte staat. De werkzaamheden betroffen ondermeer een compleet gevel- en cascoherstel. Het project, waarin tien appartementen zijn gerealiseerd is in maart 2010 gereed gekomen.

- **Fort aan den Hoek van Holland**

De restauratie van het uit 1889 stammende fort is in juni 2009 van start gegaan. Het fort is eigendom van de gemeente Rotterdam en in gebruik door het Nederlands Kustverdedigingsmuseum. Gestart is met de verbetering van het afwateringssysteem. Vervolgens worden gefaseerd de vier gebouwen van het complex gerestaureerd. Huurman Delft is het uitvoerende bedrijf. De werkzaamheden zullen tot medio 2011 duren.

- **Laurentius en Elisabeth kathedraal te Rotterdam**

In januari 2009 is het werk aan de ruim honderd jaar oude neoromaanse Laurentius en Elisabeth kathedraal van start gegaan. De kerk, die al langere tijd in slechte bouwkundige staat verkeert, wordt in een twee jaar durende restauratie door Burgy weer in volle glorie hersteld. Daarbij worden ondermeer de door houtrot aangetaste delen van de kapconstructie vervangen en de natuurstenen goten en raamlijsten hersteld. Het werk waarbij twee niveau 2 en twee niveau 3 leerlingen zijn betrokken, nadert zijn voltooiing en zal begin 2011 gereed zijn.

- **Villa Walenburg te Rotterdam**

De dubbele villa aan de Walenburgerweg 31-33 in Rotterdam is door Burgy grondig gerestaureerd. Kapconstructies zijn gedeeltelijk vernieuwd, kozijnen en gevelwerk hersteld, evenals het gehele interieur met prachtige plafonds, betimmeringen en parketvloeren. Het project is in september 2008 van start gegaan en zal begin 2011 zijn afgerond. In wisselende bezetting hebben zowel niveau 2 als niveau 3 leerlingen hun inbreng in het project geleverd.

- **Nieuwe Kerk te Scheveningen (gemeente Den Haag)**

Na jarenlange leegstand en een kraakactie werd besloten om de in neorenaissance stijl gebouwde kerk uit 1893 een herbestemming te geven. De restauratiewerkzaamheden zijn in maart 2009 van start gegaan en werden uitgevoerd door Van der Mey uit Leiderdorp. Het project is in april 2010 opgeleverd. 1 Leerling restauratie timmeren heeft langere tijd aan het project gewerkt.

- **Herenhuis Prinsegracht te Den Haag**

Een uitgebreide restauratie door Burgy van een herenhuis aan de Prinsegracht te Den Haag is in januari 2009 van start gegaan met het predicaat bijzondere leerling bouwplaats. Het in 1645 gebouwde monument heeft een grootscheepse restauratie ondergaan. Dakwerk, gevelwerk, kozijnen en natuurstenen plinten zijn hersteld. In het kader van hergebruik is een aanbouw aan de achterzijde geheel vervangen. Na de oplevering medio 2010 is het pand als "House of Humanity" in gebruik genomen als educatief centrum van het Internationale Rode Kruis. Er zijn maar liefst vijf leerlingen met verschillende achtergronden op het project werkzaam geweest.

- **Herenhuis Jan van Nassaustraat te Den Haag**

In september 2009 is de restauratie van een herenhuis aan de Jan van Nassaustraat te Den Haag van start gegaan. Dakwerk, kozijnen en gevels zijn hersteld. De werkzaamheden zijn uitgevoerd door Kozel Bouw en hebben tot september 2010 geduurd. Op het project was een leerling restauratie timmeren geplaatst.

- **TAG gebouw Stille Veerkade te Den Haag**

Aan de Stille Veerkade 19 te Den Haag heeft het Haagse restauratiebedrijf Kozelbouw in opdracht van de gemeente Den Haag en het ministerie van OCW een gemeentelijk monument gerestaureerd. Het betrof met name het herstel van de gevels, kozijnen, betimmeringen en hardsteenwerk. Het werk is in januari 2010 van start gegaan. Het interieur is bouwkundig geheel aangepast om het platform voor moderne audiovisuele kunst TAG te huisvesten, dat in november 2010 werd geopend. In een wisselende bezetting hebben drie leerlingen bijgedragen aan de restauratie, waarvan een leerling restauratie timmeren.

- **Raadhuis De Paauw te Wassenaar**

In november 2009 is Kozel Bouw uit Den Haag gestart met restauratiewerkzaamheden aan het 200 jaar oude raadhuis "De Paauw" van Wassenaar. Tot medio 2010 is een scala aan werkzaamheden aan gevels en interieur uitgevoerd, ondermeer door een leerling restauratie timmeren. Inmiddels heeft het gebouw weer de representatieve functie als bestuurscentrum, trouwzaal en museum herkreten.

- **Kerk De Goede Herder te Wassenaar**

De kerk De Goede Herder is een jong rijksmonument. Het is gebouwd rond 1930 in een stijl die sterk is geïnspireerd op de vroegchristelijke en byzantijnse voorbeelden van een basilica. Bouwbedrijf Remmerswaal en Looijestijn uit Wassenaar heeft in de periode van februari tot

oktober 2010 een onderhoudsrestauratie uitgevoerd aan het dak, de gootconstructie, kozijnen en gevelwerk. Aan het project hebben twee leerlingen restauratie timmeren en een leerling metselaar meegewerkt.

- **H.H. Petrus en Pauluskerk te Leidschendam**

Deze kruisbasiliek in neogotische stijl met overheersend ronde vormen is in 1880 ingewijd. Het rijksmonument ondergaat een grootscheepse gevelrestauratie die wordt uitgevoerd door bouwbedrijf Burgy uit Leiden. De werkzaamheden zijn in september 2010 gestart en zullen tot ver in 2011 duren. Op het werk zijn in wisselende samenstelling twee restauratieleerlingen werkzaam.

- **Het Dordrechts Museum te Dordrecht**

Het Dordrechts Museum is opgericht in 1842 en daarmee één van de oudste musea van ons land. In 1904 werd de oorspronkelijke locatie van het museum aan de Wijnhaven verruild voor het grotere complex waar tot 1898 het krankzinnigengesticht was gevestigd. Dit van oorsprong 14de-eeuwse gebouw in het centrum van Dordrecht is gerestaureerd en vergroot. De restauratie is door Jurriens Bouw uit Utrecht gerealiseerd en eind 2010 gereedgekomen.

- **Steenoven in Nieuwerkerk aan den IJssel**

De steenovens op Klein Hitland maakten vroeger deel uit van een aantal steen- en pannembakkerijen langs de Hollandse IJssel. In de 14de eeuw waren er al volop van deze zogeheten 'tichelwerken' langs de rivier. Reden om de laatst overgebleven oven, die nog tot 1964 in gebruik was, te restaureren. Het metselwerk van de zware muren wordt geconsolideerd en deels ingeboet en aangevuld om verval tegen te gaan. De werkzaamheden die worden uitgevoerd door Heijmans restauratiewerken zijn in november 2009 begonnen en zullen tot in 2011 duren. Op het project werken twee leerling metselaars.

4.4 Bouwopleiding Rijnland en ROC Leiden

Vanwege een onvoldoende groei van het aantal leerlingen in de restauratieopleiding te Rotterdam, heeft ROP Nederland per juli 2009 de restauratieopleiding verplaatst naar Leiden. In Leiden geven Bouwopleiding Rijnland (BOR) en ROC Leiden afdeling bouwtechniek, gezamenlijk uitvoering aan het beleid om de instroom naar de restauratieopleiding te bevorderen. De restauratieopleiding wordt gezien als een goede keuze voor leerlingen die aanleg hebben en belangstelling tonen voor een meer ambachtelijk vakopleiding. Met deze opleiding kunnen de betrokken leerlingen rekenen op een breed en uiteenlopend werkveld in het bedrijfsleven bij gespecialiseerde en gemengde bedrijven. Niveau 2 leerlingen timmeren en metselen die in Leiden doorstromen naar niveau 3 worden geadviseerd doorstromen naar de restauratieopleiding te overwegen als ze aan de volgende criteria voldoen:

- gebleken ambachtelijke interesse en vaardigheid;
- voldoende motivatie en leervermogen om de opleiding succesvol te kunnen volgen;
- de beschikbaarheid van een opleidingsplaats bij een door Fundeon erkend leerbedrijf dat voldoende restauratiewerk in uitvoering heeft.

Oud-directeur van Bouwopleiding Rijnland, de heer J. von Oven, is sinds juli 2009 belast met het coördinatorschap van het ROP ZW in Zuid-Holland. Eind 2010 mag worden gesteld dat Bouwopleiding Rijnland en ROC Leiden het programma voortvarend hebben overgenomen, daarbij gesteund door enthousiaste en betrokken docenten en instructeurs.

In september 2009 is in Leiden gestart met drie leerlingen in de opleiding restauratie timmeren. Dit aantal is in de loop van 2010 opgelopen tot negentien leerlingen, waarvan er inmiddels twee de opleiding succesvol hebben afgerond. Gezien het succes van de timmeropleiding is in overleg met BOR en ROC Leiden besloten om met ingang van schooljaar 2010-2011 ook de opleiding restauratie metselen te verzorgen. In oktober 2010 is de eerste metselleerling van start gegaan.

Helaas is door de economische recessie het besluit genomen dat leerlingen vanaf 20 jaar de opleiding op de avondschool moeten volgen. Hierdoor is het voeren van een specifieke restauratieklas op de dagschool niet meer mogelijk. Ongeveer 70% van de leerlingen volgt de opleiding thans via de avondschool.

Opvallend is dat alle leerlingen afkomstig zijn uit het gebied Leiden / Den Haag / Delft. Leerlingen blijken in het algemeen niet bereid om over grotere afstanden te reizen voor het volgen van de opleiding. Om dit probleem te ondervangen wordt samenwerking gezocht met "BouwVak opleidingen" een samenwerkingsverband van bouwopleiding SSPB te Dordrecht en het Da Vinci College. Hopelijk zal deze samenwerking op termijn leiden tot een betere invulling van de ROP doelstellingen voor de gehele provincie.

Excursies en gastlessen

In 2010 zijn voor de leerlingen een excursie, een gastles en twee workshops verzorgd:

- Door Ries van Hemert is op 18 februari gedurende 3 lesuren een gastcollege gegeven over houtconstructies. De heer van Hemert is voormalig bouwkundige van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en schrijver van technische handboeken over de restauratie.
- Op 20 mei is met de collega's uit Zeeland een excursie gehouden naar de restauratie van de HH. Laurentius en Elisabeth-kathedraal te Rotterdam en een monumententour door Leiden (zie hiervoor 3.4).
- Door de klassedocent de heer J. Hoek zijn in juni twee workshops georganiseerd om het gebruik van klassiek gereedschap in de restauratie te demonstreren en een aantal proefwerkstukken met de leerlingen te maken.

4.5 Samenvatting Zuid-Holland

Resumerend kan gesteld worden dat ondanks de crisissituatie in de bouw de belangstelling bij opdrachtgevers, bouwers en gemeentelijke instanties voor de activiteiten van het ROP groot is. De noodzaak van de instandhouding van het restauratievak wordt onderkend. In 2009 was de frustrerende situatie aan de orde dat er in de regio Zuid-Holland meer geschikte projecten voor handen waren dan leerlingen. Nu in Leiden het leerlingaantal en het aantal actieve bedrijven gestaag blijft groeien zal de aandacht sterker gericht worden op toename van het aantal leerlingen en geschikte bedrijven en projecten in de andere regio's van Zuid-Holland. In oktober is een werkplan vastgesteld om deze doelstellingen te bereiken. De belangrijkste actiepunten daaruit zijn:

- het versterken van de contacten met de vijf ROC's en de zes Bouwopleidingen die buiten de Leidse regio vestigingen hebben in de provincie Zuid Holland;
- het voeren van een promotiecampagne richting de omstreeks zeventig bedrijven in Zuid-Holland die door Fundeon erkend zijn voor het uitvoeren van de beroepspraktijkvorming (BPV) voor de restauratieopleiding;
- toename van het aantal bedrijven met restauratieleerlingen van dertien naar twintig bedrijven;
- toename van het totale aantal restauratieleerlingen in Zuid-Holland van negentien naar dertig leerlingen.

Met deze aanpak heeft het ROP ZW Zuid-Holland er alle vertrouwen in dat per 2011 wordt voldaan aan de doelstelling jaarlijks minimaal acht gediplomeerde restauratieleerlingen af te leveren aan de arbeidsmarkt.

Mogelijke ROP projecten in Zuid-Holland (op de korte en middellange termijn):

- Landhuis De Horsten te Wassenaar;
- Martinuskerk te Voorburg;
- Panorama Mesdag te Den Haag;
- Havenkerk te Schiedam;
- Metropole te Schiedam;
- Meelfabriek te Leiden;
- onderhoud diverse kerken in Den Haag;
- Hogere Burgerschool te Den Haag;
- De Nieuwe Badkapel te Den Haag;
- Stationsgebouw te Ypenburg;
- Waalse kerk te Delft;
- Techniek Museum te Delft;
- Nieuwe Kerk te Delft.

Bijlage A

Bedrijven waar gedurende 2010 leerlingen van ROP ZW zijn geplaatst.

Restaureren is specialistisch werk. Bedrijven die gespecialiseerd zijn in restauratie is limitatief. Specialistische bedrijven waarmee in 2010 is samengewerkt zijn onderstaand opgesomd.

- Bouwbedrijf Burgy, Leiden;
- Bakels en Ouwerkerk Bouw, Leidschendam;
- Aannemersbedrijf Cauwenborgh, Bergen op Zoom;
- Aannemersbedrijf Den Dubbelden, Oegstgeest;
- Aannemersbedrijf Deurloo, Tholen;
- Du Prie Bouw, Leiden;
- Aannemersbedrijf Huurman, Delft;
- Hijmans Restauratie, Rosmalen;
- Aannemingsbedrijf Jurriens, Utrecht / Delft;
- Bouwbedrijf Kambier, Koudekerke;
- Bouwbedrijf van Kerckhoven Bouw, Kloosterzande;
- Kozel Bouw, Den Haag;
- Leenhouts Aannemingsbedrijf, Oostburg;
- Bouwbedrijf Van de Linde, Goes;
- Bouwbedrijf Meliskerke, Meliskerke;
- Metselbedrijf Mensert, Delft;
- Aannemersbedrijf Mesu, Middelburg;
- Bouwbedrijf van der Mey, Leiderdorp;
- Bouwbedrijf Nonnekes, Goes;
- Bouwbureau Paardekooper, Zoeterwoude;
- Bouwgroep Peters, Middelburg;
- Bouw- en Aannemingsbedrijf Remmerswaal en Looijenstein, Wassenaar;
- BAM/Schakel en Schrale, Den Haag / Amsterdam;
- Wassenaarse Bouwmaatschappij, Wassenaar.

Bijlage B Overzicht leerlingen restauratie en oriëntatie Zeeland in het jaar 2010

	<i>Crebocode</i>	<i>Leerlingnummer</i>
<u>Gediplomeerde leerlingen restauratie timmeren</u>		
Huissoon, Martijn	93303	240507
Kempe, Koen	93303	260580
Poppe, Michiel	93303	237519
Reinhoud, Jan	93303	271367
Scheppingen, Niels van	93303	252565
<u>Gediplomeerde leerlingen restauratie metselen</u>		
Boogaard, Marc	94822	285747
Dekker, André	94822	237522
Hijfte, Ramon van	94822	280886
Jansen, Martijn	94822	175120
Poppel, Edemon van	94822	178367
<u>Leerlingen in opleiding voor restauratie timmeren</u>		
Czajka, Wesley	94933	291386
Klaasse, Justin	94933	289736
Klooster, Jochem van den	94933	301590 Bergen/Zoom
Witte, Renaldo de	94933	302104 Bergen/Zoom
<u>Leerlingen Oriëntatie restauratie timmeren</u>		
Bakker, Justin	94930	311521
Willemsen, Tim	94930	311556
<u>Leerlingen opleiding restauratie timmeren, afgerond</u>		
Haren, Tim van	94933	155986
Kloosterman, Kees	94933	280892
Landmeter, Joan de	94933	266547
<u>Leerlingen in opleiding voor restauratie metselen</u>		
Broere, Mart Jan	94822	289827
Feijter, Bram de	94822	289828
Hollander, Elie den	94822	303311
Josse, Wim	94822	291372
Kraker, Nick de	94822	280910
Lensen, Stephan	94822	291353
Lorello, Vincent	94822	291353
Roelandt, Siep	94822	285121
Vonk, Evert	94822	280877
Weemaes, Joey	94822	289734

Overzicht leerlingen restauratie Zuid-Holland in het jaar 2010

	<i>Crebocode</i>	<i>Leerlingnummer</i>
<u>Gediplomeerde leerlingen restauratie timmeren</u>		
Alleman, Ricky	94933	193677
Ouwehand, Jaco	10138	179352
<u>Leerlingen in opleiding voor restauratie timmeren</u>		
Bakker, Dirkjan	94933	194821
Beek, Twan van der	94933	nog niet beschikbaar
Bruin, Jeroen de	10138	184771
Heijer, Jimmi de	94933	193684
Hoeven, Milan van der	94933	195151
Honsbeek, Wesley	94933	196090
Jong, Graeme de	94933	193681
Kentie, Jos	10138	180649
Kok, Bas	94933	198110
Lintstra, Jaapjan	94933	193877
Oosterbroek, Jamie	94933	194882
Ouwehand, Dennis	94933	194852
Passchier, Arjan	94933	200370
Ruijgrok, Erwin	94933	194764
Rijn, Rhandy van	94933	198274
Went, Bart	94933	190901
<u>Leerling in opleiding voor restauratie metselen</u>		
Ramon Hendriks	94820	197641